

LAReS

*Lowlands
Archaeological
Research
Service*

Bouwen van een magazijn en regularisatie van parkeerplaatsen
aan de Driehoek 44 te Rijkevorsel.

Archeologienota

E.N.A. Heirbaut
M.J. Nicasie

Colofon

Titel: Bouwen van een magazijn en regularisatie van parkeerplaatsen aan de Driehoek 44 te Rijkevorsel. Archeologienota.

Auteur: Elly N.A. Heirbaut & Martijn J. Nicasie

Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 14

Opdrachtgever: Events Catering Bevers

Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service

Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: 22 februari 2017

Publicatieplaats: Halle-Zoersel

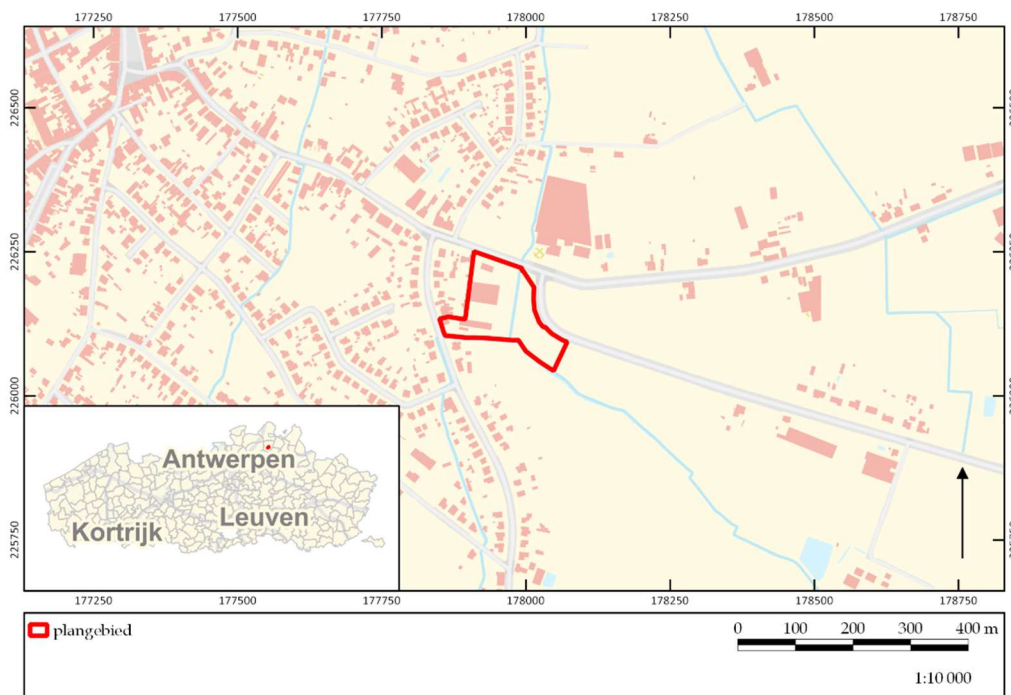
Illustratieverantwoording voorblad: Uitsnede uit de Ferrariskaart.

Deel I. Resultaten van het vooronderzoek, Driehoek 44 te Rijkevorsel.

1 INLEIDING	5
1.1 RANDVOORWAARDEN	6
1.2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
2 VRAAGSTELLINGEN	8
3 METHODIEK VAN HET ONDERZOEK	9
3.1 ONDERZOEKSMETHODIEK	9
3.2 RAPPORTAGE EN AFBEELDINGEN	10
4 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKZAAMHEDEN	11
4.1 BESTAANDE TOESTAND	11
4.1.1 MAGAZIJNEN	11
4.1.2 VERHARDE PLEINEN	12
4.1.3 GROENZONES	12
4.1.4 OVERLOOPPARKING	12
4.1.5 KLEINE MARK	13
4.2 NIEUWE TOESTAND	14
4.2.1 MAGAZIJNEN	14
4.2.2 VERHARDE PLEINEN	15
4.2.3 GROENZONES	15
4.2.4 OVERLOOPPARKING	15
4.2.5 KLEINE MARK	16
4.3 SAMENVATTING VAN DE WERKEN EN INSCHATTING IMPACT	16
5 ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK	17
5.1 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	17
5.2 HISTORISCHE (CARTOGRAFISCHE) BRONNEN	17
5.3 LUCHTFOTOGRAFIE	20
5.5 ARCHEOLOGISCHE BRONNEN	22
6.1 SYNTHESE VOOR GESPECIALISEERD PUBLIEK	25
6.1.1 ANALYSE	25
6.1.2 IMPACT VAN DE GEPLANDE WERKEN	26
6.1.3 KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL	26
6.1.3 CONCLUSIE EN AANBEVELING	26
6.2 SYNTHESE VOOR NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK	27
LITERATUUR	28
GERAADPLEEGDE WEBSITES	28
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	28

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de Drijhoek 44 te Rijkevorsel en omvat enkele percelen die op dit moment reeds bebouwd zijn en in gebruik zijn als magazijn/plein voor opslag, en een perceel waarvoor reeds een goedgekeurd RUP is verkregen en waarop een parkeerplaats aangelegd zal gaan worden (fig. 1). Het is de bedoeling dat een van deze magazijnen gesloopt zal gaan worden om plaats te maken voor een groter magazijn, dat het plein nog een kleine uitbreiding kent en dat de parkeerplaats geregulariseerd zal worden.

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©GEOPUNT/EH

Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning. Het onderzoek (projectcode 2017B299) werd uitgevoerd door een erkend archeoloog, conform de Code van Goede Praktijk. Onderhavige archeologienota bestaat uit twee delen: een verslag van de resultaten van het vooronderzoek (deel I) en het daaruit voortvloeiende programma van maatregelen (deel II).

Het onderzoek omvat in de eerste plaats een bureauonderzoek. Hierbij wordt nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geëvalueerd in hoeverre er voldoende informatie voorhanden is om tot bovengenoemde doelstelling te bekomen, of dat er bijkomend vooronderzoek in een andere vorm (al dan niet met bodemingreep) noodzakelijk is.

Het verslag van de resultaten van het vooronderzoek omvat naast deze inleiding nog vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de vraagstellingen die voor dit onderzoek relevant zijn, opgesomd. Deze vraagstellingen zullen in hoofdstuk 6 beantwoord

worden, in zoverre als mogelijk op basis van de resultaten van het vooronderzoek. De gehanteerde werkwijze en onderzoeksstrategie worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hier wordt ook de gemaakte selectie inzake bronnen verantwoord (cf. de Code van Goede Praktijk, par. 12.5.2.1). De geplande werkzaamheden worden in hoofdstuk 4 beschreven. Hierbij is van groot belang dat duidelijk wordt in hoeverre de werken impact zullen hebben op het (eventueel aanwezige) bodemarchief. Hoofdstuk 5 vormt de weerslag van de resultaten van het bureauonderzoek (*assessment*), gebaseerd op een exhaustieve studie van het beschikbare historische kaartmateriaal en archeologische bronnen. In dit hoofdstuk wordt geëvalueerd wat de archeologische potentie van het plangebied is. Uit het voorgaande hoofdstuk (beschrijving van de werken) blijkt dat de geplande werken slechts een minimale impact zullen hebben op de bodem, aangezien de meeste werken waarvoor de bodem geroerd zullen worden reeds in een eerder stadium zijn uitgevoerd. Om deze reden is besloten dat voor dit dossier een archeologienota met beperkte samenstelling volstaat. Naast de beschrijving van de huidige toestand en de uit te voeren werken, is alleen nog onderzocht wat de archeologische potentie van het terrein is.

In hoofdstuk 6 wordt een synthese gevormd op basis van het *assessment*, waarin de onderzoeksvragen beantwoord worden, en wordt ook geïnformeerd over de eventuele kennisvermeerdering die het plangebied kan opleveren. Verder wordt nagegaan in hoeverre de eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden aangetast kunnen/zullen worden door de geplande werkzaamheden. Het eerste deel wordt afgesloten met de bibliografie en bijlagen.

Het tweede deel omvat een gemotiveerd advies omtrent het vervolgtraject (programma van maatregelen).

1.1 Randvoorwaarden

Een groot deel van de werken aan de parkeerplaats is reeds uitgevoerd in het kader van een goedgekeurd RUP (definitief vastgesteld d.d. 24 nov 2014, waarna de werken zijn aangevangen); echter in het kader van de huidige stedenbouwkundige vergunning dient dit nu geregulariseerd te worden. Voor het verleggen van de loop van de Kleine Mark is ook reeds een vergunning verkregen, waarna ook deze werken al zijn uitgevoerd. De werken die nu nog uitgevoerd moeten worden zijn het afronden van de werken voor het aanleggen van de parking, het slopen van het magazijn en het uitbreiden van het plein. Deze werken zijn beschreven in hoofdstuk 4.

1.2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Driehoek 44, 2310 Rijkevorsel
Ligging	Driehoek 44, 2310 Rijkevorsel
Provincie	Antwerpen
Kadastrale gegevens	RIJKEVORSEL 2 AFD, sectie D, perceelnrs. 0209/00Z000, 0209/00B002, 0209/00C002, 0209/00D002, 0209/00X000, 0211/00R000, 0212/00H000, 0212/00G000, 0212/00F000, 0213/00H000, 0213/00G000, 0201/00A000
Bounding Box	X Y 177119,001 226648,914 178819,638 226648,914 177119,001 225669,638 178819,638 225669,638
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2017B299
Opdrachtgever	Events Catering Bevers
Contactpersoon opdrachtgever	de heer P. Bevers
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS Martijn J. Nicasie
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Termijn	20 – 22 februari 2017
Geplande ingreep	- sloop van de bestaande bebouwing - aanleg parkeerplaats (regularisatie) - nieuwbouw magazijn en plein
Geldende wetgeving en voorwaarden	Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en is gelegen binnen een archeologische zone.
Randvoorwaarden	regularisatie na goedgekeurd RUP; verschillende vergunningen reeds afgeleverd.
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	Archeologienota met beperkte samenstelling, bureauonderzoek

2 Vraagstellingen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

3 Methodiek van het onderzoek

3.1 Onderzoeksmethodiek

Om na te gaan of er archeologische en cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn en om een antwoord te kunnen geven op de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn verschillende soorten bronnen geraadpleegd, die in hoofdstuk 5 besproken zullen worden (*assessment*). De meeste bronnen zijn online beschikbaar gesteld door de Vlaamse Overheid.

Om een beeld te krijgen van de historische ontwikkeling van het plangebied zijn de beschikbare historische en topografische kaarten geraadpleegd. De georeferencierte historische kaarten, dit zijn de kaart van Fricx (1712), de kaart van de Ferraris (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854) kunnen geraadpleegd worden op het online Geoportaal Onroerend Erfgoed (www.geo.onroenderfgoed.be). Hetzelfde geldt voor de huidige topografische kaart NGI 1:10.000. Voor dit gebied ontbreken de Poppkaart en de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw.

Op dezelfde website zijn ook verschillende 20^e- en 21^e-eeuwse luchtfoto's te raadplegen. De combinatie van historische bronnen, historische kaarten, topografische kaarten en luchtfoto's zorgt ervoor dat de ontwikkeling van het projectgebied en de ruimere omgeving vanaf de 18^e eeuw tot het heden goed in beeld gebracht kan worden.

Om ook zicht te krijgen op de perioden vóór de 18^e eeuw is onderzocht of er zich in en/of nabij het plangebied archeologische resten in de ondergrond bevinden of reeds zijn onderzocht. Om dit te kunnen bepalen, zijn voornamelijk de online beschikbare gegevens geanalyseerd. Hierbij is in eerste instantie de database van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI; www.cai.onroenderfgoed.be) bevraagd. Hierbij moet opgemerkt worden dat de CAI niet volledig is en geen garantie biedt op de aanwezigheid of afwezigheid van een eventuele archeologische site. Ook is www.inventaris.onroenderfgoed.be geraadpleegd voor het plangebied en de ruimere omgeving.

Naast het onderzoek naar de historische ontwikkeling van het gebied en de reeds gekarteerde archeologische vindplaatsen, dienen ook de geplande werkzaamheden en de (eventueel) hierbij horende verstoringen in kaart gebracht te worden. De beschrijvingen gebeuren op basis van de plannen en schetsen die de opdrachtgever ter beschikking heeft gesteld (hoofdstuk 4). Hiertoe behoren de plannen van de bestaande bebouwing ("bestaande toestand") en de plannen van het te realiseren project ("nieuwe toestand").

Op basis van alle beschikbare gegevens is tenslotte een conclusie getrokken omtrent de kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed met een (groot) potentieel tot kennisvermeerdering, en de eventuele intactheid van een al dan niet aanwezige archeologische site (hoofdstuk 6). Hieruit vloeit een advies omtrent eventuele vervolgstappen die genomen moeten worden.

3.2 Rapportage en afbeeldingen

De indeling in hoofdstukken is reeds eerder beschreven. Wat betreft de afbeeldingen die in deze archeologienota zijn opgenomen, geldt dat zij alle zijn afgebeeld op klein formaat omwille van de opmaak van de tekst. Enkele relevante bouwplannen zijn als bijlage opgenomen.

De kaarten die gemaakt zijn op basis van de beschikbare bodemkaarten, luchtfoto's en CAI zijn zoveel mogelijk op eenzelfde schaal vervaardigd (zie ook de figurenlijst). Omwille van de duidelijkheid (zoals het situeren van het plangebied ten opzichte van de omgeving) kan hiervan afgeweken zijn. Historische kaarten zijn op een andere schaal gemaakt om zo ook zicht te geven op een groter gebied, of juist in te zoomen op details.

De in deze archeologienota opgenomen plannen zijn afgebeeld met toezegging van de opdrachtgever.

4 Beschrijving van de geplande werkzaamheden

Het plangebied bestaat uit verschillende percelen waarop de gebouwen (magazijnen en kantoorruimtes) en infrastructuur van Events Catering Bevers zijn gelegen. Bedoeling is dat een van beide magazijnen wordt gesloopt en dat een groter magazijn opgetrokken wordt. Ook zal de bestaande verharding iets worden uitgebreid. Verder is er nog een groot perceel waarop een parkeerplaats is gepland, waarvoor reeds een goedgekeurd RUP is verkregen. De werken voor het aanleggen van deze parkeerplaats zijn reeds grotendeels uitgevoerd, maar moesten gestaakt worden. Om deze werken af te kunnen ronden, dient dit geregulariseerd te worden. Verder liep oorspronkelijk de Kleine Mark door het plangebied, maar aan de loop van deze beek is de laatste decennia ook het nodige veranderd. In onderstaande tekst zal per onderdeel een beschrijving gegeven worden van de huidige en toekomstige toestand.

Voor verschillende werken die zijn uitgevoerd op het terrein, zijn vergunningen afgeleverd (o.a. aanleg van de overloopparking en het verleggen van de loop van de Kleine Mark). In geen enkele van deze vergunningen is archeologie als onderdeel opgenomen.

4.1 Bestaande toestand

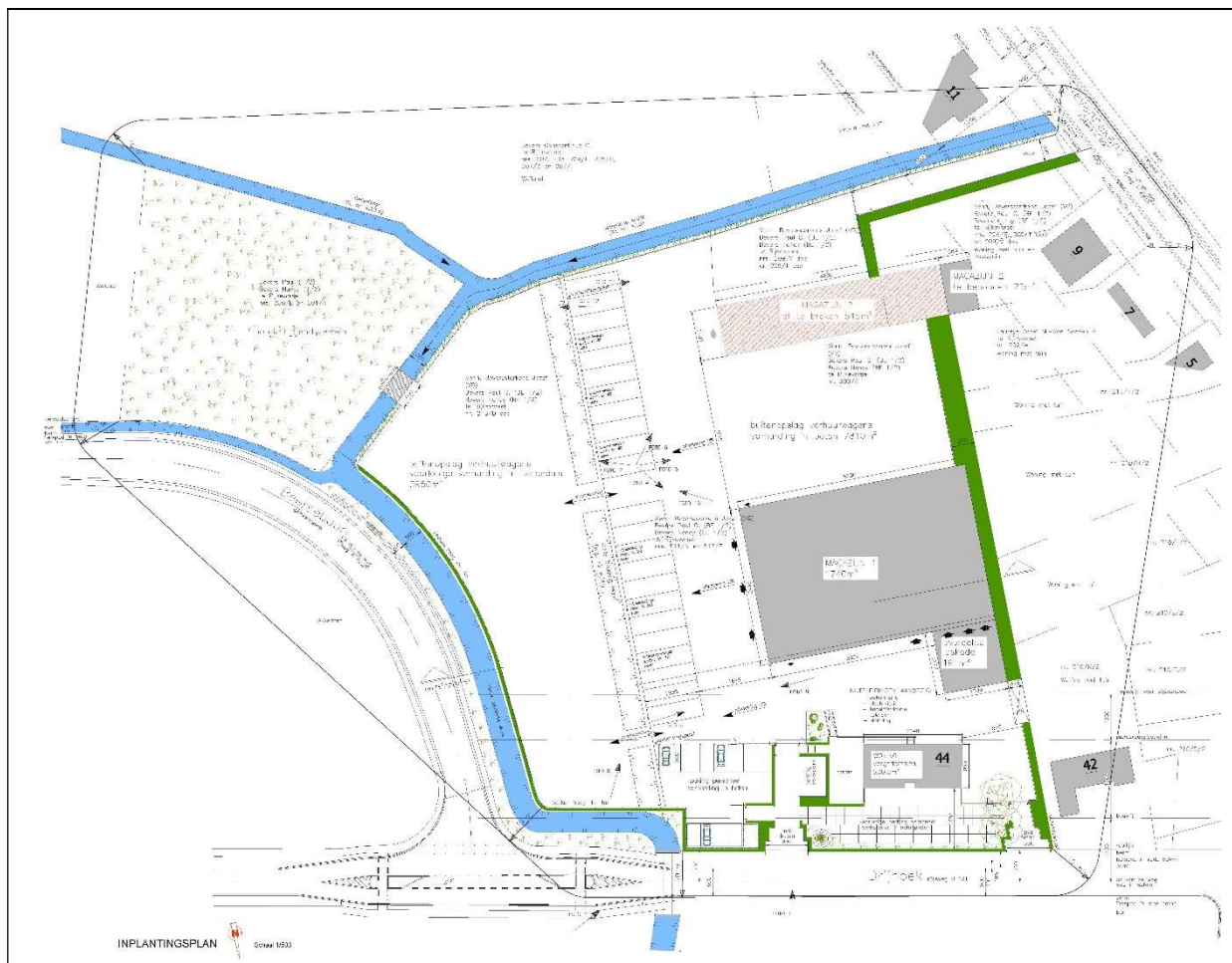
4.1.1 Magazijnen

Op het terrein zijn twee magazijnen (een groot en een klein, langwerpig) gebouwd die omgeven worden door verharde pleinen. Voor het bouwen van deze magazijnen is de bodem afgegraven in functie van het aanleggen van betonnen vloeren. Het is niet bekend hoe diep de bodem hiervoor is afgegraven. Deze situatie is onveranderd sinds het initiële bouwen hiervan.

Figuur 2. Zicht op de verharding rondom magazijn 1.

©EVENTS CATERING BEVERS

Figuur 3. Inplantingsplan bestaande toestand. ©EVENTS CATERING BEVERS

4.1.2 Verharde pleinen

Rondom de magazijnen en ten oosten hiervan zijn verharde pleinen aangelegd. Deze pleinen worden o.a. gebruikt voor de opslag van verhuurwagens. De verharding is uitgevoerd in stelconplaten. Voor het aanleggen van de verharding is de bodem afgegraven. De diepte tot waarop dit is gedaan is tot op de zavel.

Ter hoogte van de verharding tussen de beide magazijnen zijn bij het aanleggen van deze verharding ook reeds betonankers in de bodem aangebracht, in functie van het optrekken van het nieuwe magazijn (zie verder). Deze betonankers zijn hetzij in een enkelvoudige rij, hetzij in een dubbele rij in de bodem aangebracht.

4.1.3 Groenzones

Rondom de gebouwen en plein zijn stroken met groenzone aanwezig, met name een strook langs de westelijke perceelsgrens en een strook langs de inrit vanaf de Stevennekens. Deze zullen ongewijzigd blijven bestaan.

4.1.4 Overloopparking

Deze parkeerplaats bevindt zich in het uiterste oostelijke gedeelte van het plangebied (perceel 201A). Voor het aanleggen van deze parkeerplaats is reeds een goedgekeurd RUP bekomen in 2014, maar deze werken dienen nu geregulariseerd te worden.

Na het bekomen van het RUP zijn de werken reeds grotendeels uitgevoerd. De bodem is afgegraven tot een diepte van ca. 30 cm, als voorbereiding voor het aanbrengen van een verharding die voldoende infiltratiemogelijkheden biedt voor regenwater. Boordstenen zijn reeds geplaatst en het plantwerk met omheining is ook reeds aangebracht. Het enige dat nog uitgevoerd moet worden, is het aanleggen van de verharding zelf. Dit zal gebeuren met klinkers.

Figuur 4. Huidige situatie tussen beide magazijnen (links) en in de noordoostelijke hoek van het plangebied (rechts: tussen de twee tracés van de Kleine Mark). ©EVENTS CATERING BEVERS

4.1.5 Kleine Mark

Doorheen het plangebied liep oorspronkelijk de Kleine Mark, een beekje dat vanuit het zuidwesten richting het plangebied liep, om vervolgens over een korte afstand min of meer parallel te lopen met de huidige zuidelijke perceelsgrens. Vervolgens doorkruiste het beekje schuin het plangebied. De oorspronkelijke ligging van dit beekje (zie ook historisch kader) is echter gewijzigd. De loop is een eerste keer verlegd naar de ligging die heden op het kadastraal plan zichtbaar is. Hiertoe is een gedeelte van de loop verder doorgetrokken langs de zuidelijke perceelsgrens en is vervolgens in een rechte lijn een tracé gegraven dat aansluiting vond op het oorspronkelijke tracé waar het beekje het plangebied aan de noordkant weer verliet. In 2012 is de loop van het beekje wederom verlegd (hiervoor is een goedgekeurde vergunning verkregen), dit keer nog verder naar het oosten. Hiervoor is het tracé langs de zuidelijke perceelsgrens nogmaals verlengd, om vervolgens af te buigen in noordelijke richting waarbij het beekje de kromming van de huidige Stevennekens volgt en wederom aansluiting vindt op het punt waar de oorspronkelijke loop het plangebied verliet. Het tracé van de beek dat het plangebied recht doorsnijdt is nog niet gedempt, maar ligt nog open als een diepe greppel die momenteel nog ietwat watervoerend is.

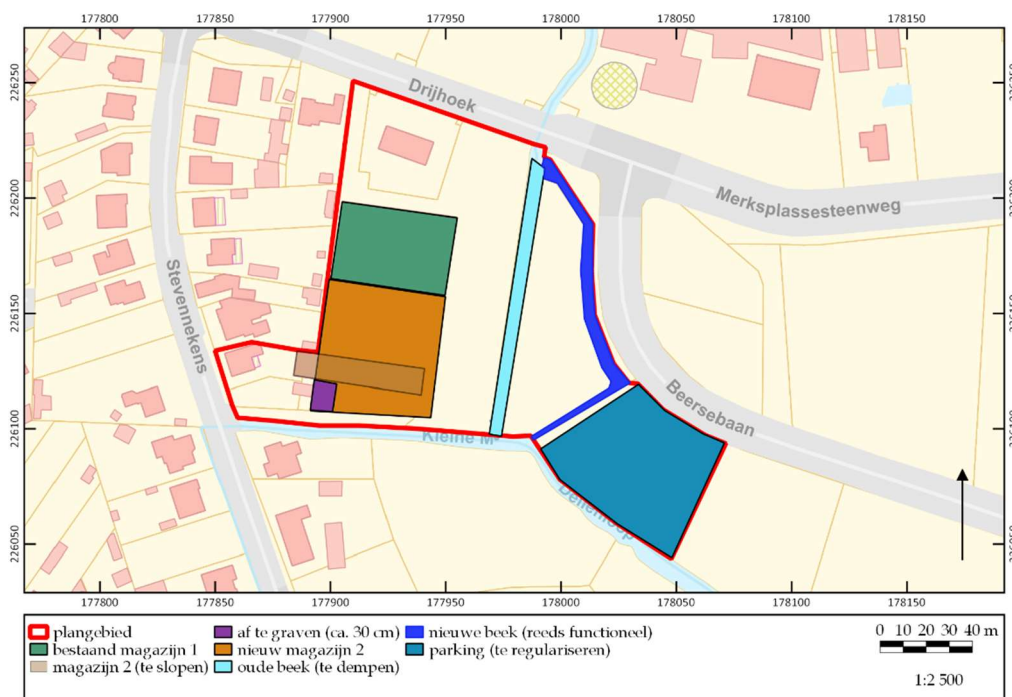
Figuur 5. Centraal het te dempen tracé van de Kleine Mark, met aan weerszijden de verharding in stelconplaten. ©EVENTS CATERING BEVERS

4.2 Nieuwe toestand

4.2.1 Magazijnen

Magazijn 1 (het grootste) zal behouden worden. Magazijn 2 zal gesloopt worden. Deze sloop zal alleen bovengronds plaatsvinden; de betonnen vloer zal behouden blijven en onderdeel worden van de nieuwe vloer van het nieuwe magazijn.

Dit nieuwe magazijn zal het hele gebied overspannen vanaf de zuidgevel van magazijn 1 tot enkele meters voorbij magazijn 2 (zie figuur 6; de zuidelijke gevel komt op lijn met het verlengde van de inrit vanaf de Stevennekens). Voor de aanleg van het nieuwe magazijn zullen geen grondverstorende werken meer uitgevoerd moeten worden, uitgezonderd een zeer klein oppervlakte tussen het huidige magazijn 2 en de inrit aan de Stevennekens, waar vooralsnog geen verharding aanwezig is (zie verder onder 4.2.2). De betonankers voor het optrekken van de constructie zijn immers reeds geplaatst en de betonnen verharding die reeds aanwezig is zal gebruikt worden als vloer. Op uitzondering van de genoemde kleine oppervlakte zullen alle werken voor de bouw van dit nieuwe magazijn uitsluitend bovengronds plaatsvinden.

Figuur 6. Combinatiekaart van alle geplande werken, met aanduiding van de reeds uitgevoerde werken. ©GEOPUNT/EH

4.2.2 Verharde pleinen

Een eerste uitbreiding van de verharding bevindt zich, zoals eerder aangegeven, tussen het huidige magazijn 2 en de inrit vanaf de Stevennekens. Het gaat om een relatief klein oppervlak van ca. 120 m², waarbij de bodem tot ca. 30 cm diep uitgegraven zal worden om een nieuwe betonvloer aan te leggen (dit wordt onderdeel van de betonvloer van het nieuwe magazijn dat hier gelokaliseerd is).

Verder zal ter hoogte van het tracé van de Kleine Mark (d.w.z., de eerste verlegging hiervan) de verharding uitgebreid worden, in de zin dat de verhardingen die zich nu aan weerszijden van dit openliggende tracé bevinden met elkaar verbonden zullen worden. Hiertoe zal de openliggende beek gedempt worden en vervolgens zullen hier ook stelconplaten over aangelegd worden.

4.2.3 Groenzones

In aanvulling op de reeds bestaande groenzones zullen drie extra stroken voorzien worden in het zuidelijke deel van het plangebied. Een eerste zal tegen de zuidelijke gevel van het nieuwe magazijn worden voorzien, de tweede ligt in het verlengde hiervan ter hoogte van de verharding waar de verhuurwagens worden opgeslagen. De derde strook ligt in het verlengde van de reeds bestaande groenstrook langs de westelijke perceelsgrens, waardoor deze aansluit op de groenstrook langs de inrit vanaf de Stevennekens.

4.2.4 Overloopparking

Zoals reeds in par. 4.1.2 vermeld, zijn alle werken uitgezonderd het leggen van de klinkers reeds uitgevoerd. Dit betekent dat alle bodemversturende werken al zijn afgerond en alleen het leggen van de verharding nog afgerond moet worden.

4.2.5 Kleine Mark

Het nieuwe tracé van de beek is reeds uitgegraven en functioneel. Het oudste tracé is reeds gedempt, het oude tracé (dit is na de eerste verlegging van de loop) ligt nog open en zal nog gedempt worden. Ter hoogte van dit tracé is het de bedoeling dat dit gedeelte van het terrein mee in gebruik genomen zal worden als opslagplaats voor verhuurwagens (zie onder 4.2.2, verharding pleinen).

4.3 Samenvatting van de werken en inschatting impact

Uit bovenstaande beschrijvingen van de huidige situatie en de geplande werken blijkt dat deze laatste in omvang en impact zeer beperkt zullen zijn. Samengevat omvatten de werken die nog uitgevoerd moeten worden:

- het bovengronds slopen van magazijn 2, de betonvloer blijft behouden;
- het aanbrengen van een betonverharding tussen de inrit aan de Stevennekens en magazijn 2, waarvoor ca. 30 cm van de bouwvoor verwijderd zal worden over een oppervlakte van ca. 120 m²;
- het optrekken van een nieuw magazijn waarvoor alle voorbereidende bodemverstorende werken reeds zijn uitgevoerd (deze werken zijn dus beperkt tot bovengronds);
- het dempen van het tracé van de Kleine Mark dat centraal over het terrein loopt, waarna hierover nog stelconplaten gelegd zullen worden;
- het leggen van de klinkers in functie van de overloopparking, waarvoor alle andere werken (bodemverstorend) reeds zijn uitgevoerd,

Gezien de zeer beperkte oppervlakte waar de bodem nog wel vergraven zal worden tot een diepte van 30 cm, en het feit dat voor de andere werken alle ingrepen in de bodem reeds zijn uitgevoerd, kan besloten worden dat de impact van deze werken op de bodem minimaal zijn.

5 Archeologisch bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt verslag uitgebracht van het bureauonderzoek naar de archeologische en historische kennis over het plangebied (*assessment-rapport*). De hierbij gehanteerde methoden, technieken en criteria zijn beschreven in hoofdstuk 3.

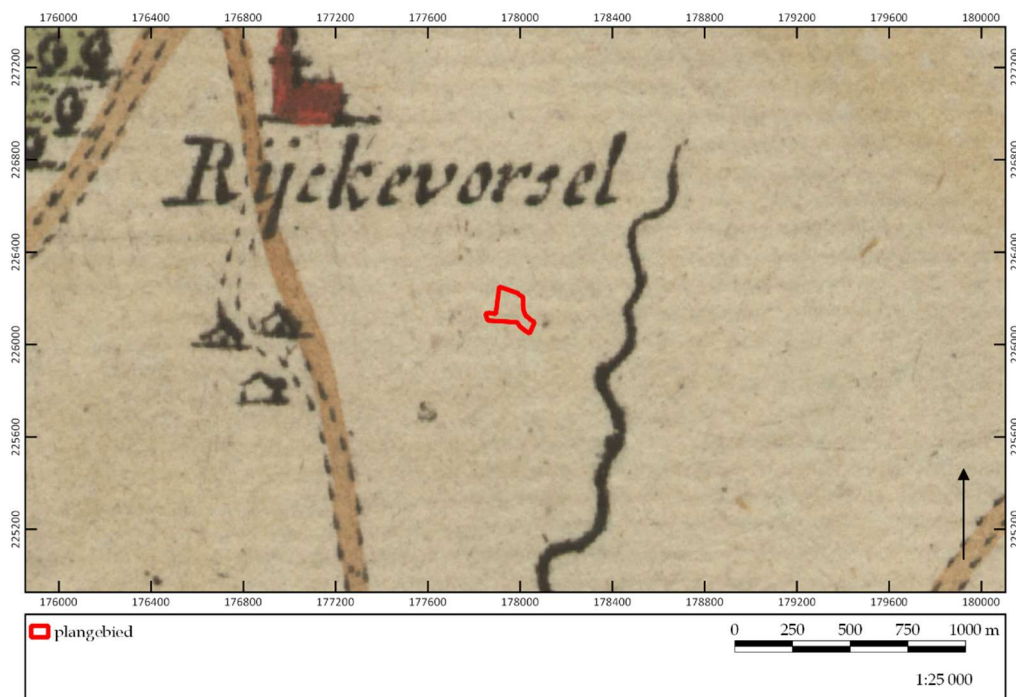
5.1 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek in welke vorm dan ook uitgevoerd binnen de grenzen van het plangebied. Aan geen van de reeds afgeleverde zijn voorwaarden verbonden betreffende archeologie. Deze bureaustudie is met andere woorden het eerste onderzoek dat voor deze locatie wordt uitgevoerd. Buiten de grenzen van het plangebied is op enkele locaties al archeologisch onderzoek uitgevoerd; deze worden beschreven in paragraaf 5.5.

5.2 Historische (cartografische) bronnen

Voor dit gedeelte van het onderzoek zijn de kaarten van Fricx, van de graaf De Ferraris en van Vandermaelen gebruikt, alsook de Atlas der Buurtwegen. De recente topografische kaart is ook bekeken.¹ Voor dit gebied ontbreken de Poppkaart en de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw.

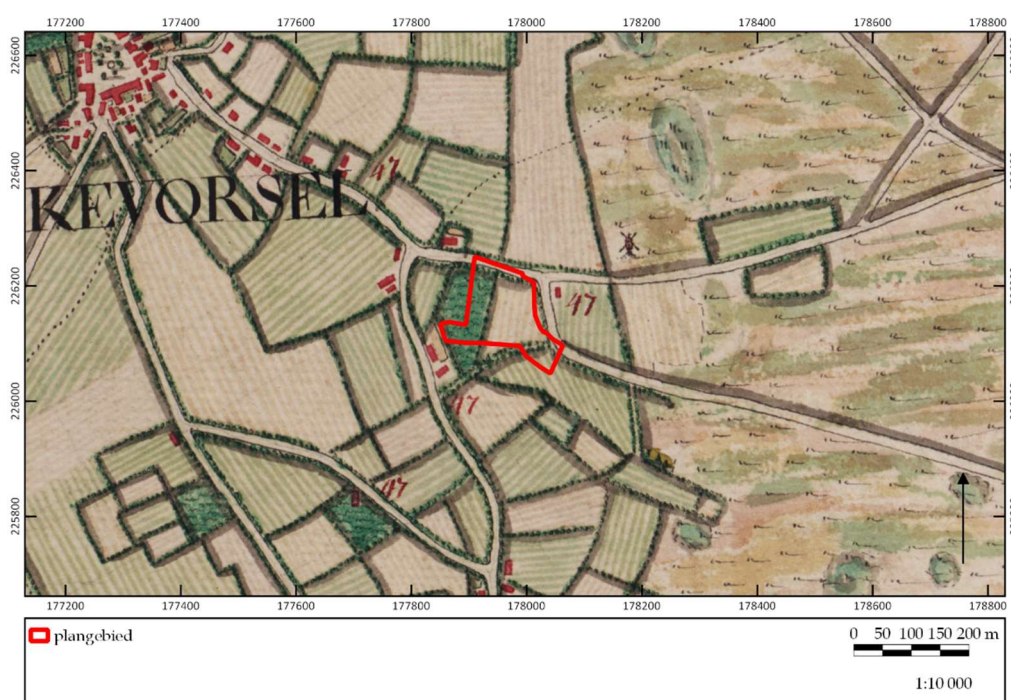
Voor dit gebied blijkt er op de Fricxkaart geen informatie te zijn opgenomen (fig. 7). Het gebied is volledig leeg, en pas op grote afstand van het plangebied wordt de dorpskern van Rijkevorsel weergegeven. Deze kaart levert met andere woorden geen voor dit onderzoek relevante informatie op.

Figuur 7. Uitsnede uit de Fricxkaart (1744) met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

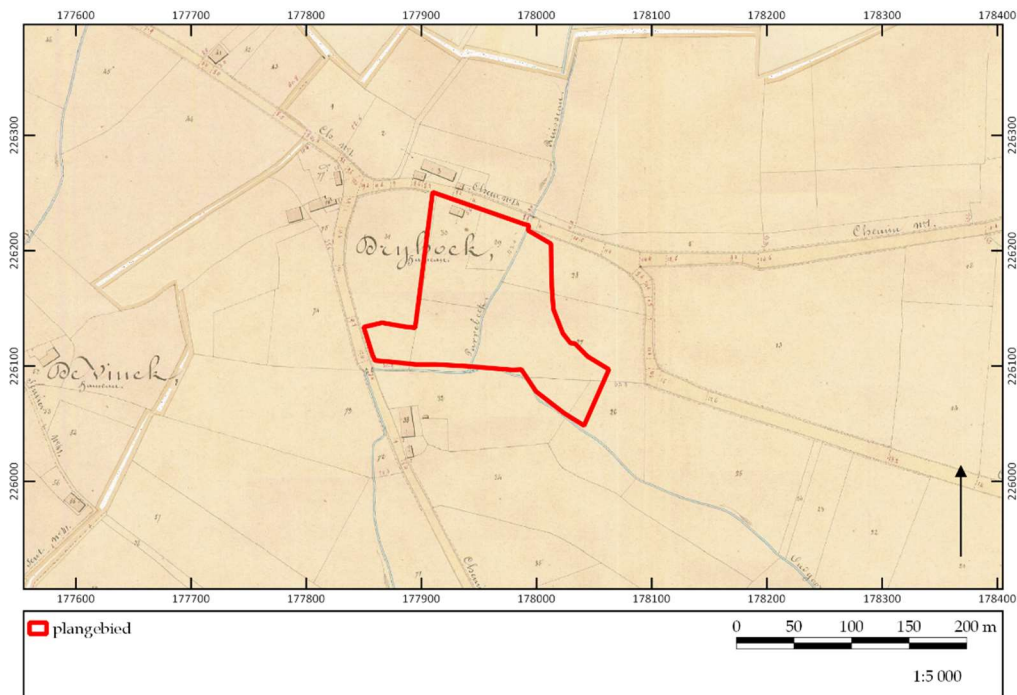
¹ Alle gebruikte kaarten en luchtfoto's kunnen online geraadpleegd worden op <http://www.geopunt.be>. Dit zal niet elke keer herhaald worden bij de desbetreffende kaartbeschrijving.

Op de Ferrariskaart (1771-1778) ligt het plangebied enerzijds in een bosgebied (westelijk) en anderzijds in een akkerland (oostelijk) (fig. 8). Bos en akker worden afgebakend door een rij bomen. Het noordelijke deel van het plangebied ligt over een weg, dit is ongetwijfeld de huidige Driehoek die echter niet door maar net ten noorden van het plangebied loopt. Het is te betwijfelen of het tracé hiervan opgeschoven is in de loop der tijden, eerder zal dit te maken hebben met de georeferentie van de oude kaart. De wegen lijken allemaal overeen te komen met de huidige situatie. Verder is er in het plangebied geen aanwijzing voor bewoning, zoals wel net buiten het plangebied langs de wegen het geval is. Ten noordoosten van het plangebied is nog een molen opgetekend.

Figuur 8. Uitsnede uit de Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

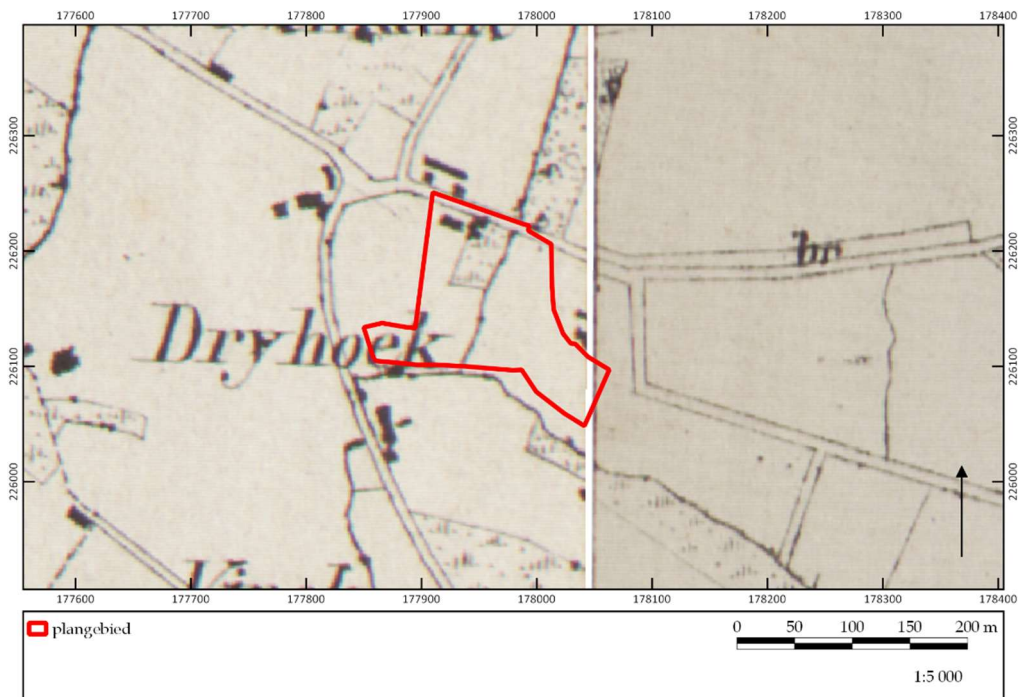
Ongeveer driekwart eeuw later worden de kaarten van de Atlas der Buurtwegen (1841) gemaakt (fig. 9). Ten opzichte van de kaart van Ferraris is er niet bijzonder veel veranderd, uitgezonderd dat er op deze kaart wel sprake is van een beek die doorheen het plangebied loopt. Deze was niet getekend op de Ferrariskaart, en ook de Dellenloop, die ten zuidoosten van het plangebied loopt, is niet op de Ferrariskaart aangegeven. Wat dit betekent in functie van de ouderdom van deze waterlopen, is onduidelijk: zijn ze simpelweg 'vergeten' op de Ferrariskaart, of bestonden ze toentertijd nog niet? In ieder geval is op deze kaart de Kleine Mark wel aangegeven en kan hiervan de oorspronkelijke loop ten opzichte van het plangebied herkend worden. Verder geeft deze kaart aan dat het plangebied uit meerdere percelen bestond. De wegen en de locatie van de bebouwing komen nagenoeg overeen met de Ferrariskaart.

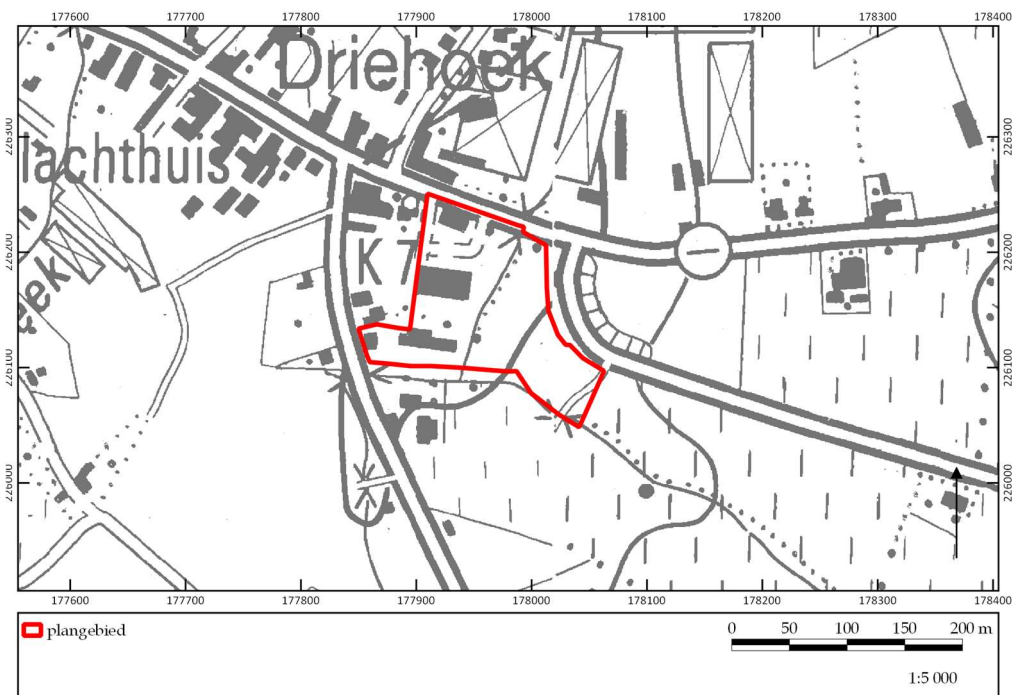
Figuur 9. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (1841) met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

Ongeveer gelijktijdig met voorgaande kaart is de Vandermaelenkaart (1846-1854) gemaakt (fig. 10). De wegen komen nagenoeg overeen met wat op de kaart uit de Atlas der Buurtwegen is weergegeven. De ligging van de Kleine Mark is duidelijk zichtbaar. Verschillend is dat hier wel bebouwing wordt aangegeven binnen de grenzen van het plangebied, namelijk in de noordwestelijke hoek. Een klein gedeelte van het plangebied lijkt nog ingetekend te zijn als bos, voor de rest van het plangebied wordt geen specifieke informatie gegeven.

Tenslotte is de huidige topografische kaart (fig. 11) bekeken. Het ontbreken van de kaarten van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970) voor dit gebied zorgt dat er niets bekend is uit de periode tussen de helft van de 18^e eeuw en de helft van de 19^e eeuw. Op de huidige topografische kaart is zichtbaar dat het plangebied bebouwd is, de huidige situatie is hierop zichtbaar.

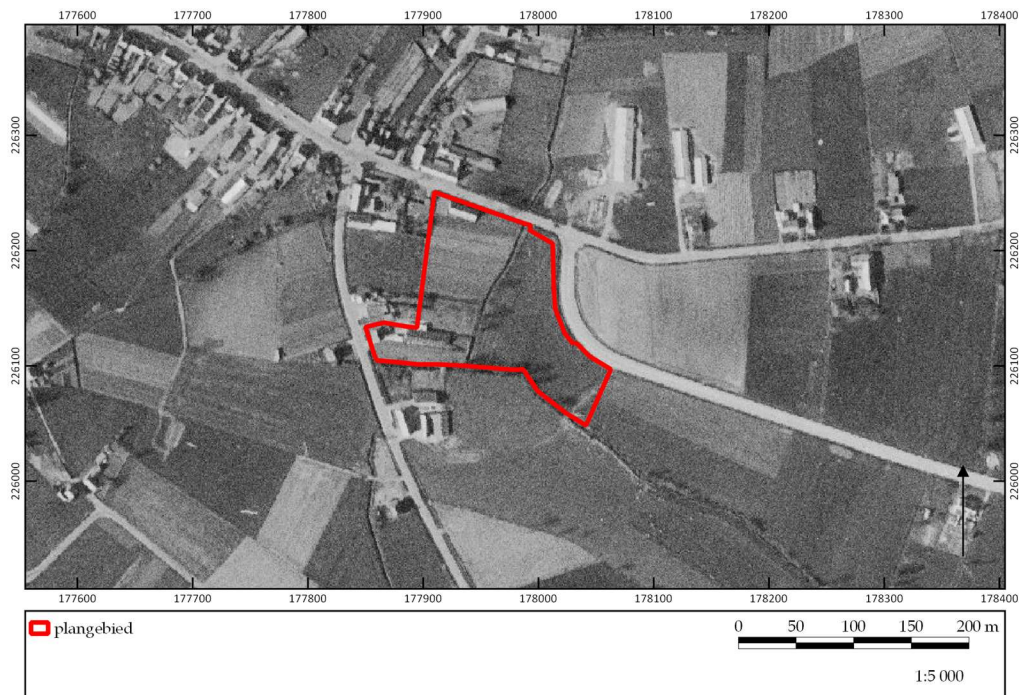
Figuur 10. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart (1846-1854) met aanduiding van het plangebied. ©GEOPUNT/EH

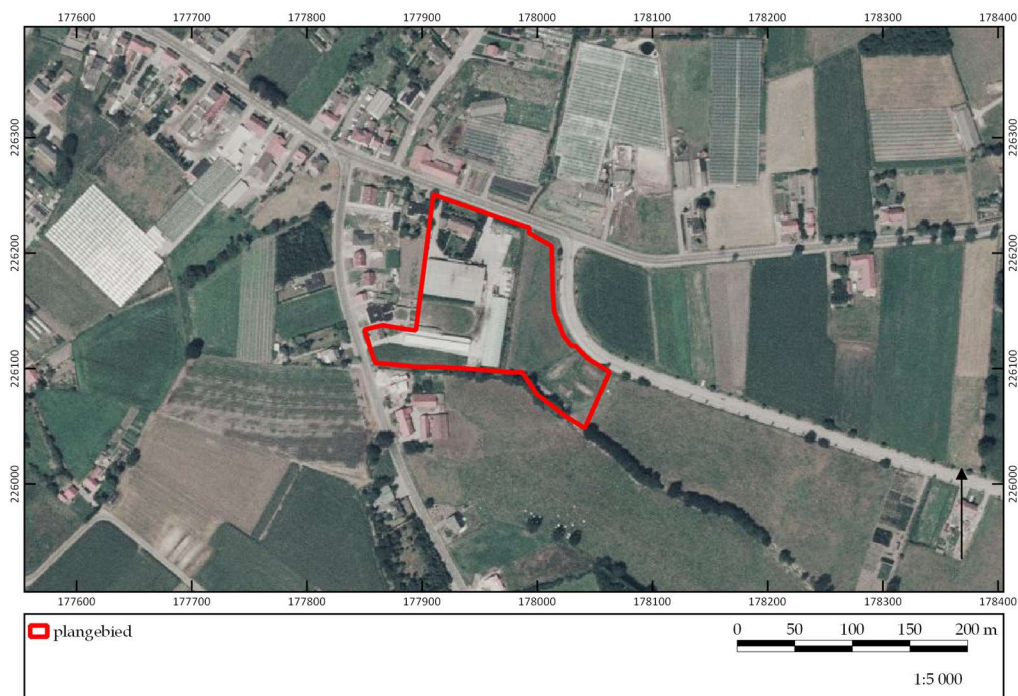
Figuur 11. Uitsnede uit de topografische kaart NGI 1:10.000, met aanduiding van het plangebied. ©GEOPUNT/EH

5.3 Luchtfotografie

Ter aanvulling van de 18^e- en 19^e-eeuwse historische kaarten en de recente topografische kaart, zijn ook luchtfoto's uit verschillende jaartallen bekeken.

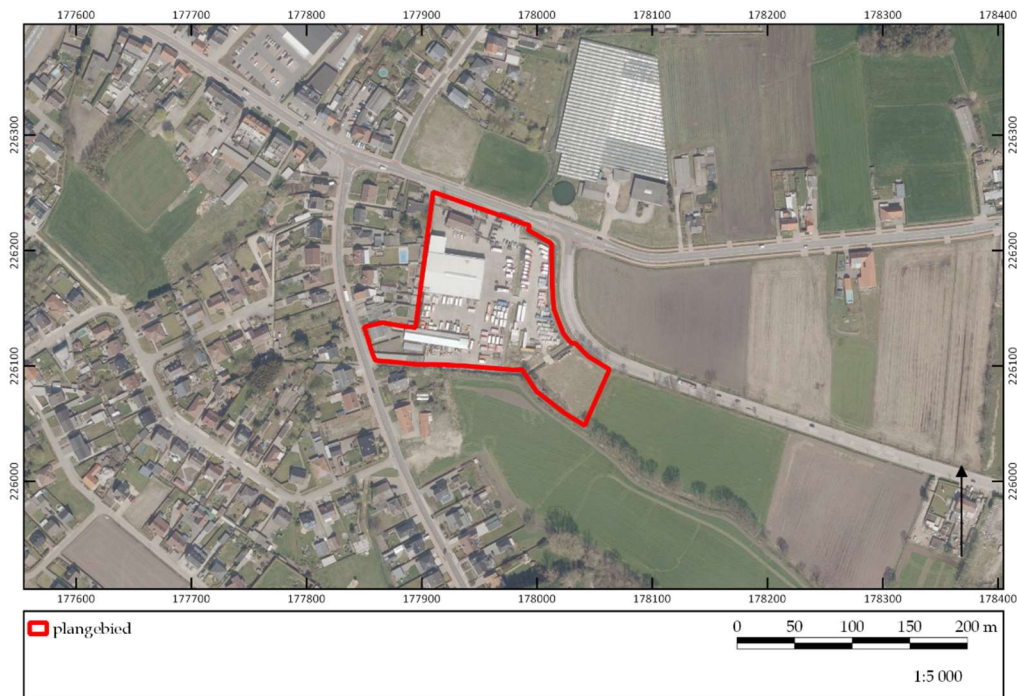
Figuur 12. Uitsnede van de luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

Figuur 13. Uitsnede van de luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

De luchtfoto uit 1971 (fig. 12) wijst uit dat het grootste gedeelte van het plangebied nog grotendeels braak ligt. Nochtans is er al wel gebouwd, zoals de woning langs de Driehoek en de gebouwen in de zuidwestelijke hoek van het plangebied. De loop van de Kleine Mark is duidelijk zichtbaar in het landschap. De luchtfoto uit 1979-1990 (fig. 13) geeft de veranderingen duidelijk weer. De bebouwing is uitgebreid naar de huidige

situatie, hoewel de verharding ten oosten van de Kleine Mark nog niet is gerealiseerd, en de loop van de beek is rechtgetrokken en iets verlegd. Op de luchtfoto uit 2015 zijn beide laatste ontwikkelingen ook zichtbaar (fig. 14).

Figuur 14. Uitsnede van de luchtfoto uit 2015 met aanduiding van het plangebied.
©GEOPUNT/EH

5.5 Archeologische bronnen

De CAI is weliswaar niet compleet, maar in een straal van ca. 400 m zijn slechts een beperkt aantal archeologische waarden bekend.² In onderstaande opsomming zijn ook de vastgestelde inventarissen (landschapsatlas, historische tuinen en parken, houtige beplantingen, bouwkundig erfgoed) en wetenschappelijke inventarissen opgenomen, mits zij resultaten hebben opgeleverd. Het betreft slechts een globale opsomming.

Centraal Archeologische Inventaris:

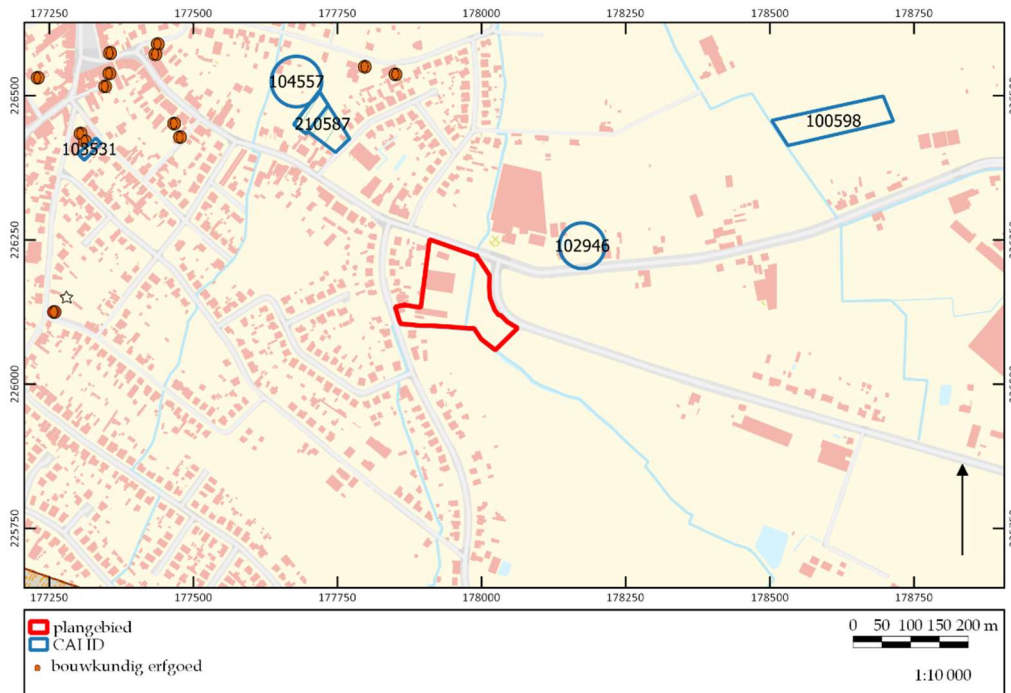
- **CAI ID 102946:** aan de Merksplassesteenweg I is vanaf de Ferrariskaart een houten windmolen bekend die nu echter verdwenen is. Deze dateert uit de 18^e eeuw.
- **CAI ID 210587:** aan de Perenstraat zijn tijdens archeologisch onderzoek verschillende sporen uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Het gaat om 18 sporen waaronder 13 paalkuilen, 3 kuilen, 1 greppel en 1 gracht.³
- **CAI ID 104557:** ten noordwesten van CAI ID 210587 zijn uit 1870 verschillende archeologische vondsten bekend. Het gaat om los aardewerk uit de vroege

² Voor alle waarden die in deze tekst zijn opgenomen, geldt dat de CAI is geraadpleegd op 21 februari 2017 (<https://cai.onroerenderfgoed.be>). Per genoemde waarde zal dit niet meer herhaald worden. Hetzelfde geldt voor de inventaris van het onroerend erfgoed.

³ Verrijckt & Smeets 2015.

ijzertijd, meer bepaald verschillende urnen met rechte hals (Halsstatt-type).⁴

- **CAI ID 100598:** in de velden zijn bij studie van luchtfoto's Celtic Fields onderscheiden, met een oriëntatie N/NO-Z/ZW. Deze worden in de late bronstijd gedateerd.
- **CAI ID 211384:** aan de Krokusweg zijn tijdens archeologisch onderzoek enkele greppels herkend. Deze dateren uit de nieuwe tijd.⁵

Figuur 15. Overzicht van de waarden uit de CAI. ©AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED/EH

Overige inventarissen:

Voor de opsomming van deze waarden hebben we ons beperkt tot een straal van max. 500 m rond het plangebied. Een aantal hiervan is reeds boven vermeld en wordt hier niet meer herhaald.

Beschermde monumenten

- ID 46853: Graanwindmolen Nieuwe Molen, opgericht in 1861-1862 en gelegen aan de Potbergstraat/Looiweg.⁶ Tevens opgenomen als vastgesteld bouwkundig erfgoed-relict.

(Vastgestelde) inventaris bouwkundig erfgoed (gehelen en relict): deze zijn gelokaliseerd in en nabij het centrum van Rijkevorsel

- ID 46806: Tweegezinswoning aan de Bochtenstraat 32-34 uit ca. 1934.⁷
- ID 46803: Burgerhuis aan de Bochtenstraat 13 uit ca. 1929.⁸

⁴ Berghmans 1982; Theunissen 1992; Bauwens-Lesenne 1965, 144; Warmenbol 1988, 12; Meex 1976, 75-118.

⁵ Cléda 2015.

⁶ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46853>

⁷ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46806>

⁸ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46803>

- ID 46812: Burgerhuis aan de Dorp 34 uit ca. 1925.⁹
- ID 46858: Hoeve Middelstede, daterend uit de 18e eeuw.¹⁰
- ID 46857: Woonstalhuis aan de Middelstede uit ca. 1951.¹¹

Verder zijn er geen waarden gevonden in:

- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris, landschapsatlas
- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris, historische tuinen en parken
- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris, houtige beplantingen
- Wetenschappelijke inventaris, orgels
- Wetenschappelijke inventaris, wereldoorlog relict
- Unesco Werelderfgoed
- Erfgoedlandschappen

⁹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46812>

¹⁰ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46858>

¹¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46857>

6 Synthese

In dit hoofdstuk wordt vooreerst een synthese gepresenteerd van de resultaten van het *assessment*. Hierbij wordt telkens aangegeven op welke van de onderzoeksvragen, die voorafgaand aan het bureauonderzoek zijn geformuleerd, een antwoord gegeven kan worden. Ook wordt hier aangegeven wat de impact is van de geplande werken en in hoeverre zij kunnen leiden tot verstoring van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief. Vervolgens wordt een korte synthese gegeven voor een niet-gespecialiseerd publiek.

De volgende onderzoeksvragen zijn voorafgaand aan de bureaustudie geformuleerd:

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op?

6.1 Synthese voor gespecialiseerd publiek

6.1.1 Analyse

Het plangebied aan de Drijhoek 44 betreft diverse percelen die op dit moment grotendeels bebouwd dan wel verhard zijn. Aanleiding voor het onderzoek zijn de plannen om een bestaand magazijn te slopen en een nieuw magazijn op te trekken. De bodemversturende werken in functie van dit nieuwe magazijn (het aanbrengen van betonankers in de bodem) zijn reeds uitgevoerd toen de huidige verharding is aangelegd. Het enige dat nog uitgevoerd moet worden is het aanbrengen van een kleine verharding tussen het huidige magazijn 2 en de inrit vanaf de Stevennekens, waarvoor de bodem over een diepte van ca. 30 cm afgegraven zal worden over een oppervlakte van ca. 120 m². Daarna kan het gebouw opgetrokken worden. Ten tweede dient de aanleg van een parkeerplaats, waarvoor de meeste werken reeds zijn uitgevoerd nadat hiervoor een goedgekeurd RUP is verkregen, geregulariseerd te worden. Tenslotte zal het tracé van de Kleine Mark, een beek die doorheen het plangebied loopt en waarvan de loop reeds tweemaal verlegd is, gedempt worden waarna hierover een verharding zal worden aangelegd.

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied is, zijn de historische kaarten en luchtfoto's bekeken, en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd. (**onderzoeksvraag 1**).

Er zijn in de wijdere omgeving enkele archeologische indicatoren beschreven, uit verschillende perioden, en bovendien zijn er ook enkele archeologische (voor)onderzoeken uitgevoerd die een positief resultaat hebben opgeleverd. Anderzijds zijn de aangetroffen meldingen niet uit de directe omgeving van het plangebied, in een enkel geval uit meer recente perioden. Afgaande op de verzamelde

indicatoren uit de omgeving is enige kans aanwezig op het aantreffen van archeologische resten uit de metaaltijden en/of de volle middeleeuwen. (**onderzoeksvraag 2**).¹²

De landschapshistoriek van het plangebied kan alleen achterhaald worden voor de periode vanaf de 18^e eeuw, en dit op basis van historische kaarten. De vergelijking van de verschillende kaarten doorheen de tijd wijst uit dat het gebied vermoedelijk tot in de eerste helft van de 19^e eeuw onbebouwd is gebleven. Op de Ferrariskaart is het gebied nog deels bebost, deels in gebruik als landbouwgrond. Dat laatste blijkt ook nog duidelijk uit de Vandermaelenkaart. Bebouwing binnen de grenzen van het plangebied is pas op de Atlas der Buurtwegen en de Vandermaelenkaart aangegeven. Vanaf het laatste kwart van de 20^e eeuw treden in het gebied belangrijke veranderingen op aangaande de bebouwing en de loop van de beek (**onderzoeksvraag 3**).

6.1.2 Impact van de geplande werken

Uit hoofdstuk 4 is al gebleken dat de impact van de geplande werken op de bodem minimaal is. Verreweg het grootste gedeelte van de werkzaamheden is reeds (vergund) uitgevoerd. Voor zover al een archeologische site aanwezig zou zijn geweest zal deze daarmee voor een belangrijk deel verloren zijn gegaan. De nog resterende werkzaamheden hebben een zeer beperkte omvang en daarmee nauwelijks invloed op het bodemarchief (**onderzoeksvraag 4**).

6.1.3 Kennisvermeerderingspotentieel

Vanuit bovenstaande beschrijvingen van het archeologisch potentieel van het plangebied enerzijds en de historische ontwikkeling anderzijds is duidelijk dat er een kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten in het plangebied, maar dat er geen concrete aanwijzingen zijn voor het bestaan van een archeologische site. Tegelijkertijd is het onmogelijk om op basis van de geraadpleegde bronnen het bestaan van een dergelijke site geheel en al uit te sluiten (**onderzoeksvraag 5**). Niettemin zijn de werken die een negatieve impact op het bodemarchief zouden kunnen hebben gehad voor het overgrote gedeelte op basis van eerder verleende vergunningen reeds uitgevoerd. De resterende werken hebben gezien hun omvang en diepte niet of nauwelijks een verstoring van het eventueel aanwezige bodemarchief ten gevolge. Dat betekent dat het verrichten van nader archeologisch onderzoek op deze plaatsen een zeer geringe kans op succes heeft, en dat, zo al archeologische sporen zouden worden aangetroffen, deze door het ontbreken van een zinvolle context niet zouden kunnen leiden tot nieuwe inzichten.

6.1.3 Conclusie en aanbeveling

Het onderzoek heeft uitgewezen dat de kans op het aantreffen van archeologische resten in het plangebied niet volledig kan worden uitgesloten, maar ook niet groot moet worden geacht. Het grootste gedeelte van de werken met een eventueel negatief

¹² Er zal hier geen herhaling van het voorgaande hoofdstuk plaatsvinden, het volstaat te verwijzen naar paragraaf 5.5 voor een overzicht van de archeologische en cultuurhistorische waarden in en rondom het plangebied.

effect op het bodemarchief is reeds uitgevoerd. De aard en omvang van de nog resterende werken zijn zodanig, dat archeologisch onderzoek daarbij niet tot een zinvolle vermeerdering van kennis zal kunnen leiden. Daarom wordt aanbevolen in het kader van deze ontwikkeling geen nader onderzoek meer te verlangen.

6.2 Synthese voor niet-gespecialiseerd publiek

Dit onderzoek wordt deels uitgevoerd in het kader van een regularisatie van reeds uitgevoerd werk en deels in het kader van nog uit te voeren werken. In het gebied waar de werken al zijn verricht of nog worden verricht is niet eerder archeologisch onderzoek gedaan, en uit de directe omgeving zijn geen archeologische sites bekend. In de iets wijdere omgeving zijn echter wel enkele archeologische vondsten gedaan. Historische kaarten wijzen uit dat het gebied tot ver in de 20^e eeuw vooral als landbouwgebied in gebruik was. Er is dus een zekere kans dat in het gebied archeologische resten zouden kunnen worden gevonden, maar als dat al zo zou zijn zullen die resten door de reeds uitgevoerde werken al grotendeels zijn verdwenen. Het gedeelte van het werk dat nog moet worden uitgevoerd is zo klein, en heeft zo weinig invloed op de bodem, dat het doen van archeologisch onderzoek niet tot veel nieuwe kennis zal kunnen leiden. Daarom wordt geadviseerd geen verder onderzoek meer te verrichten.

Literatuur

Geraadpleegde websites

<https://www.dov.vlaanderen.be/>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>
<https://cai.onroerenderfgoed.be>
<http://www.geopunt.be/>

Geraadpleegde literatuur

Bauwens-Lesenne, M., 1965: Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in de provincie Antwerpen (vanaf de vroegste tijden tot de Noormannen), *Oudheidkundige Repertoria, Reeks A: Bibliografische repertoria VI*.

Berghmans, G., 1982: *De brons- en ijzertijdvondsten in het arrondissement Turnhout. Een status quaestionis*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

Cléda, B., 2015: Archeologisch vooronderzoek Rijkevorsel – Krokusweg 13-14-15-33-35-37-39-41-43-45, *Rapporten All-Archeo* 289.

Meex, F., 1976: Grafheuvels en urnenvelden in de Kempen, *Archeologische kaarten van België* 5.

Stroobant, L., 1921: La nécropole a incinération de Rijkevorsel (Anvers), *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique* LXIX.IX.

Theunissen, M., 1992: *Het grafveld van Rijkevorsel/Helhoekheide 700-400 BC. Studie van het materiaal en een vergelijkend onderzoek naar de grafrituelen tussen Seine en Rijn*, onuitgegeven licentiaatsthesis RUGent.

Verrijckt J. & M. Smeets, 2015: Het archeologisch vooronderzoek aan de Perenstraat te Rijkevorsel, *Archeo-rapport* 314.

Warmenbol, E., 1988: Een urn uit Rijkevorsel, *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grottonderzoek* 1988-4.

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel	aanmaakwijze	bewerking	bronbestand
2017B299	1	kadasterkaart	kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied	nvt	1:10.000	onbekend	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	2	foto	zicht op de verharding rondom magazijn 1	nvt	nvt	2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers
2017B299	3	inplantingsplan	bestaande toestand	1:500	nvt	24 december 2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers
2017B299	4	foto	huidige situatie tussen beide magazijnen en in de noordoostelijke hoek van het plangebied	nvt	nvt	2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers
2017B299	5	foto	het te dempen tracé van de Kleine Mark, met aan weerszijden de verharding in stelconplaten	nvt	nvt	2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers
2017B299	6	combinatiekaart	alle geplande werken, met aanduiding van de reeds uitgevoerde werken	nvt	1:2500	21 februari 2017	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	7	historische kaart	uitsnede uit Fricxkaart (1744) met aanduiding plangebied	onbekend	1:25.000	1744	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	8	historische kaart	uitsnede uit Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	1771-1778	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	9	historische kaart	uitsnede uit Atlas der Buurtwegen (1841) met aanduiding plangebied	onbekend	1:5.000	1841	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	10	historische kaart	uitsnede uit Vandermaelenkaart (1845-1854) met aanduiding plangebied	onbekend	1:5.000	1845-1854	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	11	topografische kaart	uitsnede uit de topografische kaart NGI 1:10.000	1:10.000	1:5.000	onbekend	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	12	orthofoto	luchtfoto uit 1971 met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	1971	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	13	orthofoto	luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	2000-2003	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	14	orthofoto	luchtfoto uit 2015 met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	2015	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt
2017B299	15	archeologische kaart	CAI-locaties in de omgeving van het plangebied	onbekend	1:10.000	onbekend	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	cai.onroerenderfgoed.be

Lijst van bijlagen

projectcode	bijlagenr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel	aanmaakwijze	bewerking	bronbestand
2017B299	1	inplantingsplan	bestaande toestand	1:500	nvt	24 december 2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers
2017B299	2	inplantingsplan	nieuwe toestand	1:500	nvt	24 december 2016	digitaal	nvt	Events Catering Bevers

